

LIAUDIES VARTOJIMO KILIMAS LIETUVOS TSR

S. RAZMA

Socialistinėje visuomenėje materialinės ir kultūrinės liaudies gerovės kilimas, vartojimo gerėjimas yra vienas iš svarbiausių pagrindinio socializmo ekonominio dėsnio reikalavimų ir išplėstinės socialistinės reprodukcijos tikslas. Vėsiškai patenkinus liaudies vartojimo reikmes, išaugus socialistinės visuomenės kultūrai, socialistinį vartojimą pakeis komunistinis. Todėl neeilinis XXI TSKP suvažiavimas išskėlė mūsų šalies uždavinį — pralenkiant visas kapitalistines šalis pagal gamybą ir produkcijos kieki vienam gyventojui, sukurti aukščiausią pasaulyje liaudies gyvenimo ir vartojimo lygį. Prielaidas tokiems dideliems uždaviniams iškelti sukūrė milžiniški tarybinės liaudies laimėjimai visose gyvenimo srityse.

Liaudies vartojimo kilimo pagrindą sudaro gamybos vystymas. Per 41 metus Tarybų Sąjunga iš atsilikusios Rusijos imperijos tapo stipria industrine socialistine valstybe su aukštu darbo žmonių gyvenimo lygiu. Palyginti su 1913 m., bendroji TSRS pramonės produkcija 1958 m. padidėjo 36 kartus, gamybos priemonių gamyba — 83, o metalo apdirbimo ir mašinų gamybos produkcija — net 240 kartų¹. Sukūrus socialistinę-kolūkinę žemės ūkio sistemą, smarkiai padidėjo žemės ūkio produktų gamyba, kuri ypač dideliais tempais vystėsi paskutiniaisiais metais, po TSKP CK ir tarybinės vyriausybės nutarimų žemės ūkio klausimais.

Augant gamybai, augo ir gyventojų pajamos, kilo vartojimas. Palyginti su 1940 m., realiosios TSRS darbininkų ir tarnautojų pajamos 1958 m. padidėjo beveik du kartus, o valstietijos — skaičiuojant vidutiniškai vienam dirbančiajam, — daugiau kaip du kartus.

Didelių gamybos vystymo laimėjimų pasiekta ir Tarybų Lietuvoje. Juos susumavo XI LKP suvažiavimas. Palyginti su 1940 m., bendroji LTSR pramonės produkcija 1958 m. padidėjo 8 kartus. Žymiai išaugo žemės ūkio, ypač gyvulininkystės, produktų gamyba. Sparčiai kilo ir liaudies vartojimas. Tai ryškiausiai atspindi mažmeninės prekių apyvartos augimas. Respublikos Statistikos valdybos duomenimis, mažmeninė prekių apyvarta palyginamosiomis kainomis per 1951—1958 m. padidėjo 3 kartus. Dar

¹ Материалы внеочередного XXI съезда КПСС, М., 1959, стр. 4.

sparčiau augo svarbiausių gyvulininkystės produktų pardavimas per valstybinę ir kooperatinę prekybą, tuo tarpu jų pardavimas kolūkinėse rinkose pakito nežymiai. Mėsos pardavimas per valstybinę ir kooperatinę prekybą per tą laiką išaugo 7,3 karto, sviesto — 10,3, kiaušinių — 4,7, trikotažo dirbinių — 4,6, odinės avalynės — 3,2 karto. Dėsniai keitėsi ir prekių apyvartos struktūra. 1947 m. nemaisto prekės tesudarė 38,2% bendrosios mažmeninės apyvartos, o 1958 m. — jau 49,3%. Pakilo geresnių vartojimo atžvilgiu prekių — pieno ir pieno produktų, riebalų, cukraus ir kitų — pardavimo lyginamasis svoris, sumažėjo svaiginamųjų gėrų, miltinių prekių apyvartos lyginamasis svoris. Iš nemaisto prekių sumažėjo audinių, o pakilo siuvimo prekių ir trikotažo dirbinių mažmeninės apyvartos lyginamasis svoris. Žymiai padidėjo baldų, kultūrinių, radijo ir televizijos prekių pardavimas ir lyginamasis svoris bendrojoje prekių apyvartoje.

Liaudies vartojimo kilimas Tarybų Lietuvoje dar labiau išryškėja, palyginus jį su vidutinišku buržuazinio laikotarpio gyventojų vartojimu. Tai rodo I lentelė. Jos duomenis nagrinėjant, reikia turėti galvoje, jog vartojimas, apskaičiuotas vidutiniškai vienam gyventojui, kapitalizmo sąlygomis toli gražu nerodo faktiško darbo žmonių vartojimo lygio. Jis yra tik statistinis nesujungiamų kraštutinumų apibendrinimas. Faktiškas darbo žmonių vartojimas buržuazinėje Lietuvoje buvo žymiai mažesnis. Iš I lentelės matome, jog pagrindinių maisto produktų, pvz., daržovių, vartojimas 1957 m. Tarybų Lietuvoje vidutiniškai vienam gyventojui padidėjo, palyginti su 1938—1939 m., 1,46 karto, mėsos ir mėsos produktų — 1,4, pieno ir pieno produktų — 1,3, žuvies ir žuvies produktų, kiaušinių — daugiau kaip du kartus.

I lentelė

Kai kurių maisto produktų ir pramonės prekių vartojimas
Lietuvoje 1938—1939 ir 1957 m. vidutiniškai vienam gyventojui *

Produkto pavadinimas	Mato vienetas	Kiekis		Indeksas
		1938—1939 m.	1957 m.	
Miltai ir kruopos	kg	193,9	130,6	67,4
Bulvės	"	244,4	289,8	118,6
Daržovės	"	47,7	69,5	145,7
Vaisiai ir uogos	"	—	15—17**	—
Mėsa ir mėsos produktai	"	43,0	58,7	136,5
Pienas ir pieno produktai	"	242,0	324,0	133,9
Žuvis ir žuvies produktai	"	2,9	6,1	213,8
Kiaušiniai	vien.	57,0	138,0	251,0
Cukrus	kg	11,5	17,3	151,3
Alus	l	8,5	13,2	155,3
Tabakas	kg	0,66	1,0	151,5
Medvilnės audiniai	m	6,8	13,8	202,9
Vilnos audiniai	"	0,8	0,94	117,5
Silko audiniai	"	0,55	2,45	445,5
Linų audiniai	"	0,65	1,4	215,5
Odinė avalynė	por.	0,65	1,3	200,0
Guminė avalynė	"	0,43	0,53	123,3

* 1938—1939 ir 1957 m. vartojimas vidutiniškai vienam gyventojui Lietuvoje apskaičiuotas.
doc. M. Gregorausko.

** „Socialistinis žemės ūkis“, 1959, Nr. 2, 23 psl.

Dar didesni buvo svarbiausių nemaisto prekių vartojimo skirtumai. 1957 m., palyginti su 1938—1939 m., Tarybų Lietuvoje vienas gyventojas vidutiniškai suvartojo medvilnės ir linų audinių bei odinės avalynės 2 kartus, šilko net 4,5 karto daugiau. Taigi, Tarybų valdžios metais Lietuvoje žymiai pakilo svarbiausių maisto produktų ir nemaisto prekių vartojimas.

Tačiau dabartinis vartojimo lygis Lietuvoje, kaip ir visoje Tarybų Sąjungoje, dar nepatenkina išaugusių liaudies poreikių. Todėl artimiausiais metais vartojimas, ypač gyvulininkystės produktų, cukraus ir svarbiausių nemaisto prekių, pirmiausia turės augti kiekybiškai. Pagal XXI TSKP suvažiavimo nutarimus, vartojimo reikmenų pramoninę gamybą 1959—1965 m. numatoma padidinti 62—65%, žemės ūkio produkcija padidės 70, o vartojimo fondas 60—63%².

Liaudies vartojimas turės žymiai pakisti ir kokybiškai. Visiškas kolūkinio kaimo elektrifikavimas, dideli komunalinės-butų statybos užmojai, visuomenės kultūros išaugimas pakeis liaudies vartojimo struktūrą. Todėl žymiai padidės baldų, elektros, radijo, televizijos, kultūrinių ir pan. prekių vartojimas. Vis labiau išgyvendinant kapitalizmo atgyvenas iš žmonių sąmonės ir buities, sumažės alkoholinių gėrimų vartojimas. Kylant liaudies gerovei, dėsningai mažės mažesnės vertės maisto produktų poreikavimas. Lygiau pasiskirstys įvairių mūsų šalies gyventojų grupių vartojimas. Tai bus įmanoma, padidinus mažai ir vidutiniškai apmokamų darbininkų ir tarnautojų atlyginimą iki 500—600 rb, kaip numatė TSKP XXI suvažiavimas, žymiai išplėtus nemokamo visuomeninio vartojimo formas (mokyklos-internatai, sanatorijos, poilsio namai ir t. t.), pagerinus socialinį aprūpinimą ir draudimą.

Pagal TSKP XXI suvažiavimo patvirtintus kontrolinius skaičius TSRS liaudies ūkiui vystyti, 1965 m. svarbiausiųjų maisto ir nemaisto prekių vartojimas, mūsų apskaičiavimu, vidutiniškai vienam gyventojui Tarybų Lietuvoje pasieks apytikriai šitokio lygio (žr. 2 ir 3 lentelę). Lentelėse atsižvelgta į respublikoje numatytą prekių apyvartos augimą ir jos struktūros kitimą.

Kaip matyti iš 2 lentelės, žemės ūkio produktų gamyba Lietuvoje ir visoje Sąjungoje 1965 m. jau užtikrins svarbiausiųjų maisto produktų vartojimo lygį, atitinkantį moksliskai pagrįstas racionalias vartojimo normas. Daugumos lentelėje nurodytų maisto produktų vartojimo normų svyravimai priklauso nuo klimatinų atskirų mūsų šalies rajonų sąlygų, nacionalinių ypatumų bei vartojimo tradicijų.

Miltinių produktų vartoti Lietuvoje numatoma mažiau už vidutiniškas mokslines Tarybų Sąjungos vartojimo normas todėl, kad Lietuvoje iš seno vartojama daugiau bulvių ir gyvulininkystės produktų. Nors visoje Tarybų Sąjungoje septynmečio gale liaudies poreikiai daržovėms bus visiškai patenkinti³, tačiau daržovių gamybos vystymasis Lietuvoje kelia rūpesčių.

² Ten pat, 185, 203 psl.

³ Ten pat, 203 psl.

2 lentelė

Kai kurių maisto produktų gamyba ir perspektyvinis suvartojimas 1965 m.
Lietuvoje vidutiniškai vienam gyventojui *

Produkto pavadinimas	Mato vienetas	Bus pagaminta vienam gyventojui TSRS	Bus pagaminta vienam gyventojui LTSR	Mokslinė vartojimo norma	LTSR suvartota 1957 m.	Numatoma suvartoti 1965 m.	Indeksai	
							1938—1939 m. 100	1957 m. 100
Miltai ir kruopos**	kg	710—779	468	166	130,6	130	67,0	99,5
Bulvės	„	636	1544	55—219	289,8	165	67,5	56,9
Daržovės	„	—	122	140	65,5	100	209,6	143,9
Vaisiai ir uogos	„	—	—	100	15—17	40	—	200,0
Mėsa ir mėsos produktai	„	69	94	73—91	58,7	75	174,4	127,8
Pienas ir pieno produktai	„	433—455	710	292—585	324,0	550	227,3	169,8
Zuvis ir žuvies produktai	„	20	51	7—16	6,1	10	344,8	163,9
Kiaušiniai	vien.	164	165	180—365	138,0	170	298,2	123,2
Cukrus	kg	41—44	—	27—33	17,3	32	278,3	185,0

* 1965 m. gamyba vidutiniškai vienam TSRS ir LTSR gyventojui apskaičiuota pagal XXI TSKP suvažiavimo priimtų kontrolinių skaičių numatomą gamybą ir atsižvelgiant į gyventojų padidėjimą. Pagal statistikos duomenis, vidutinis gyventojų priaugimas TSRS sudaro 1,7%. 1959. I. 15 Tarybų Sąjungoje buvo 208,8 mln. gyventojų, o Lietuvos TSR 2,7 mln. 1965 m. TSRS bus 231 mln., o LTSR — 3,058 mln. gyventojų.

Mokslinės vartojimo normos apskaičiuotos TSRS Medicinos mokslų akademijos Mitybos instituto. Dauguma jų paimta iš žurnalo „Kommunist“ (Maskva, 1958. Nr. 16. 29 psl.).

** III ir IV skiltyse parodyta grūdų gamyba.

Mūsų respublika, norėdama aprūpinti gyventojus daržovėmis pagal mokslines vartojimo normas, turėtų jų gamybą padidinti apie du kartus. Reikėtų išplėsti daržovių pasėlių plotus, padidinti derlingumą, susirūpinti daržovių perdirbimo ir saugojimo bazės plėtimu. Respublikos planavimo organų numatytas daržovių gamybos augimas 1959—1965 m. teuztikrina lentelėje nurodytą jų vartojimo lygį.

Panaši padėtis yra ir su vaisių bei uogų vartojimu. Jų gamybą 1965 m. tiek visoje Sąjungoje, tiek ir mūsų respublikoje numatoma padidinti dvigubai⁴, palyginti su 1958 m. Tai visiškai užtikrins mūsų numatytą vartojimo lygį, tačiau dar nepilnai patenkins racionalias vartojimo normas.

Mūsų numatomas mėsos ir jos produktų vartojimas Lietuvoje 1965 m. kiek viršys vidutiniškai vienam Tarybų Sąjungos gyventojui pagamintos mėsos kiekį. Mat, mūsų respublikoje įprasta mėsa vartoti daugiau kaip kitose respublikose, kadangi nuo seno Lietuvoje buvo tokia žemės ūkio gamybos kryptis. Buržuazinės Lietuvos buožių ūkiuose mėsos vartojimas siekdamo 80 kg⁵ vienam žmogui per metus. Per septynmetį respublikos mėsos gamyba padidės 1,5 karto, ir tai visiškai užtikrins mūsų numatomą vartojimo lygį, drauge padidinant tiekimą centralizuotiems visos šalies fondams.

⁴ Ten pat.

⁵ Žemės ūkio sąskaitybės rezultatai, K., 1941, 86 psl.

Kadangi pieno produktai Lietuvos gyventojų yra labai mėgstami ir Lietuvos žemės ūkis toliau specializuosis pieninės galvijininkystės kryptimi, pieno vartojimas respublikoje 1965 m. numatomas maždaug pagal aukščiausias šalies mokslines vartojimo normas. Spartus visos Tarybų Sąjungos pieno gamybos augimas ir mūsų respublikos pieno ir jo produktų gamybos padidėjimas 1,6—1,7 karto⁶ 1965 m., palyginti su 1958 m., visiškai užtikrina tokį vartojimo lygį, kartu žymiai padidinant respublikos indėlį į centralizuotus visos TSRS fondus.

Žuvies sugavimas TSRS vidutiniškai vienam gyventojui 1965 m. sudarys 20 kg⁷. Lietuvos TSR gyventojai žuvies ir jos produktų vartoja santykiškai mažiau, todėl žuvies vartojimas 1965 m. numatomas maždaug pagal vidutinę mokslinę vartojimo normą, t. y. apie 10 kg vidutiniškai vienam gyventojui. Norint užtikrinti tokį vartojimą mūsų respublikoje, būtina per septynmetį žymiai išplėsti šaldytuvų bazę bei patobulinti žuvies ir jos produktų prekybą.

Kiaušinių gamybos lygis 1965 m. dar negalės visiškai patenkinti mokslinių vartojimo normų. Septynmečio gale bendroji kiaušinių produkcija TSRS išaugs iki 37 milijardų⁸, arba 159 vienetų vidutiniškai vienam gyventojui. Tokia kiaušinių gamyba vartojimą žymiai priartina prie mokslinių vartojimo normų. Jį būtų galima dar padidinti, sparčiau vystant paukščių ūkį.

Tarybų Lietuvoje, kaip ir visoje Tarybų Sąjungoje, 1965 m. bus visiškai patenkinti cukraus vartojimo poreikiai. 1965 m. TSRS vidutiniškai vienam gyventojui numatoma pagaminti 41—44 kg cukraus⁹.

3 lentelė rodo, jog, padidėjus plataus vartojimo pramonės prekių gamybai septynmetyje, smarkiai galės padidėti ir jų vartojimas.

3 lentelė

Perspektyvinis svarbiausių nemaisto prekių suvartojimas
1965 m. LTSR vidutiniškai vienam gyventojui

Prekės pavadinimas	Mato vienetas	Bus pagaminta vienam gyventojui TSRS*	Suvartota 1957 m.	Numatoma suvartoti LTSR 1965 m.	Racionali vartojimo norma**	Indeksai	
						1938-1939 m. 100	1957 m. 100
Medvilnės audiniai	m	33—34,2	13,8	30,0	35—70	441,2	217,4
Vilnos audiniai	„	2,1	0,94	3,0	2—5	375,0	319,1
Siūlo audiniai	„	6,4	2,45	4,5	5—12	818,8	183,7
Linų audiniai	„	2,7	1,4	3,5	3—6	538,5	250,0
Odinė avalynė	por.	2,2	1,3	3,0	2—4	461,5	230,8

* Apskaičiavimo paaiškinimus žr. prie 2 lentelės.

** «Коммунист», 1959, № 15, стр. 80.

Medvilnės audinių 1965 m. TSRS bus pagaminta 33—34,2 m vienam gyventojui. Todėl ir Tarybų Lietuvoje medvilnės audinių vartojimas galės pasiekti 30 m vidutiniškai vienam gyventojui.

⁶ Материалы внеочередного XXI съезда КПСС, стр. 203.

⁷ Žr. 2 lentelę.

⁸ Материалы внеочередного XXI съезда КПСС, стр. 203.

⁹ Žr. 2 lentelę.

Nors vilnionių audinių TSRS 1965 m. bus pagaminama 2,1 *m* vidutiniškai vienam gyventojui, tačiau mūsų respublikoje, atsižvelgiant į klimatinės sąlygas, septynmečio gale vartojimą reikėtų padidinti iki 3 *m* vidutiniškai vienam gyventojui. Tuo turėtų pasirūpinti Valstybinė plano komisija ir kiti organai.

Silkinių audinių vartojimą LTSR 1965 m. galima numatyti apie du kartus didesnę, palyginti su 1957 m., nes šilko gamyba TSRS septynmečio gale išaugs beveik du kartus.

Linų audinius mūsų liaudis mėgsta. Todėl septynmečio gale vartojimą reikėtų padidinti 2,5 karto, nors jų gamyba pagal kontrolinius skaičius, palyginti su 1958 m., 1965 m. TSRS padidės 1,3 karto.

Atrodo, jog nėra jokių sunkumų odinės avalynės vartojimą padidinti iki 3 porų vidutiniškai vienam LTSR gyventojui.

Šitoks svarbiausių maisto ir nemaisto prekių perspektyvinis vartojimas respublikoje 1965 m. visiškai sutinka su numatomu respublikos gyventojų perkamųjų fondų išaugimu per septynmetį: jie padidės maždaug 80%, tiek pat, numatoma, pakils ir prekių apyvarta.

2 ir 3 lentelė taip pat rodo, kaip žymiai skirsis liaudies vartojimas Tarybų Lietuvoje 1965 m., palyginti su vartojimo vidurkiais, buržuazijaį valdant. Tokių svarbių vartojimo atžvilgiu maisto produktų, kaip cukraus, kiaušinių, vartojimo vidurkis buržuazinėje Lietuvoje buvo beveik 3 kartus mažesnis už numatomą 1965 metų vidurkį. Žuvies ir žuvies produktų suvartojimas 1965 m. Lietuvoje bus daugiau kaip 3,5 karto didesnis. Dar didesnę pramonės prekių vartojimo skirtumą randame, palyginę numatomą 1965 m. vartojimą su 1938—1939 m. lygiu. Medvilnės audinių 1965 m. numatoma vartoti 4,5 karto, vilnionių audinių — 3,7, odinės avalynės — 4,6 karto daugiau už 1938—1939 m. vartojimo vidurkį.

Šitoks spartus perspektyvinis vartojimo kilimas visoje šalyje ir Tarybų Lietuvoje yra dėsningas socialistinio gamybos būdo vystymosi rezultatas. Tai reikalauja atitinkamai išplėsti tarybinę prekybą, iš pagrindų pagerinti prekybinių organizacijų ir vadovaujančių prekybos organų darbą, ypač tiriant vartotojų paklausas, jų pakitimus, aktingai veikiant gamybą ir vartojimą, kad tarybinio žmogaus poreikiai būtų vis labiau patenkinami; išvystyti ir mokslo darbą šioje srityje, o tai mūsų respublikoje, galima sakyti, dar ne pradėta.

РОСТ НАРОДНОГО ПОТРЕБЛЕНИЯ В ЛИТОВСКОЙ ССР

С. РАЗМА

Резюме

В статье излагаются в свете исторических решений XXI съезда КПСС достигнутый в Литовской ССР уровень потребления в расчете на душу населения важнейших продуктов питания и непродовольственных товаров и перспективы его увеличения в семилетке 1959—1965 гг.

На основе расчетов доц. М. Грегораускаса в работе приводятся данные о росте потребления на душу населения по Литовской ССР в период 1938—1939 гг. и в 1957 г. важнейших продуктов питания (муки и крупы, картофеля, овощей и бахчевых, плодов и ягод, молока и молочных продуктов в пересчете на молоко, рыбы и рыбных продуктов, яиц, сахара) и непродовольственных товаров (хлопчатобумажных, шерстяных, шелковых, льняных тканей и кожаной и резиновой обуви). Эти данные изложены в таблице 1. Из них виден значительный рост среднедушевого потребления населения Литовской ССР за годы советской власти. Причем необходимо иметь в виду, что рост потребления трудящихся масс фактически является значительно большим. В таблице также показаны данные о росте потребления пива и табака (10 и 11 позиции таблицы).

В дальнейшем на основе намечаемого семилетним планом развития народного хозяйства СССР в 1959—1965 гг., роста производства и потребления в целом по СССР и в Литовской ССР и учитывая прирост населения, излагаются расчеты и обосновывается предполагаемый уровень потребления на душу населения в Литовской ССР девяти выше перечисленных важнейших продуктов питания (см. табл. 2) и пяти непродовольственных товаров (см. табл. 3). Расчеты и обоснования автора показывают, что, как в целом по СССР, так и в Литовской ССР, потребление важнейших продуктов питания уже в 1965 г. достигнет научно обоснованных норм. В Литовской ССР сравнительно больше нежели в других районах СССР будет потребляться картофеля, мяса и молочных продуктов и меньше хлебопродуктов, рыбы и рыбопродуктов. Не достигнет научно обоснованных норм только потребление овощей, плодов и ягод, а также яиц. Для увеличения возможностей их потребления следовало бы наметить более быстрое развитие овощеводства и садоводства, а также птицеводства.

Значительно возрастает также и душевое потребление тканей и обуви. Автор намечает, что, исходя из климатических и исторически сложившихся условий, уровень потребления хлопчатобумажных и шелковых тканей в Литовской ССР следовало бы наметить несколько ниже, чем в среднем по СССР, а шерстяных и льняных тканей, а также обуви — несколько выше.

В таблицах 2 и 3 показаны также индексы роста душевого потребления вышеуказанных продуктов и товаров по сравнению с 1938—1939 гг. и 1957 г. Из них видно, что среднедушевое потребление важнейших продуктов питания в 1965 г. в 2—3 раза превысит среднедушевое их потребление в буржуазной Литве. Эта разница еще ярче выступает при сравнении потребления тканей и обуви. Так, среднедушевое потребление обуви возрастает в 4,6 раза, шелковых тканей в 8,2, льняных в 5,4, шерстяных в 3,7 раза. Быстрый рост потребления важнейших продуктов питания и непродовольственных товаров в республике является закономерным результатом развития социалистического способа производства. Это требует обратить особое внимание на дальнейшее развитие совет-

ской торговли, совершенствование форм обслуживания покупателей и руководства торговлей, тщательного изучения потребительского спроса и его изменений, развертывание научно-исследовательской работы в области народного потребления и товарного обращения.

Redakcinei kolegijai ițeikta
1959 m. kovo 10 d.
